

**ՈՉ ՇԱՔԱՐԱՅԻՆ ԴԻԱԲԵՏԻ ԱԽՏՈՐՈՇՄԱՆ և ԲՈՒԺՄԱՆ ԳՈՐԾԵԼԱԿԱՐԳ
ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ և ԴԵՌԱՀԱՍՆԵՐԻ ՄՈՏ**

Ընդհանուր դրույթներ

Ոչ շաքարային դիաբետը հետերոգեն կլինիկական համախտանիշ է, որի զարգացման հիմքում ընկած է հակամիզամուղային հորմոնի սեկրեցիայի խանգարումը (<ՄՀ) (կենտրոնական ոչ շաքարային դիաբետ, ԿՈՇԴ), երիկամների ռեգիստենտությունը հակամիզամուղային հորմոնի ազդեցությանը (երիկամային ոչ շաքարային դիաբետ, ԵՈՇԴ) կամ հեղուկի ավելցուկային օգտագործումը (առաջնային պոլիդիպսիա, ԱՊ): Ոչ շաքարային դիաբետը դրսևորվում է պոլիուրիայով՝ մեզի ցածր օսմոլյալությամբ (քիչ 300մՕսմ/կգ-ից), պոլիդիպսիայով (օգտագործվող հեղուկի քանակը >2լ/մ²/օրը) և քաշի վատ ավելացումով: Պոլիուրիա համարվում է մեզիարտազատումը այն քանակով, որը գերազանցում է 2 և/մ²/օրը կամ մոտավոր 150մլ/կգ/օրը նորածինների համար, 100-110մլ/կգ/օրը միջև 2 տարեկան երեխաների համար, 40-50մլ/կգ/օրը ավելի մեծ տարիքի երեխաների և մեծահասակների համար:

Հայաստանի Հանրապետությունում սկսած 2010թ-ից մանկական էնդոկրինոլոգիական դիսպանսերում ամեն տարի գրանցված երեխաների թիվը մինչև 18 տարեկան կազմում է 22-27, որը չունի ավելանալու կամ պակասելու միտում:

Գործելակարգի մշակման աշխատանքային խմբի անդամների անվանացուցակ

1. Աղաջանովա Ե.Մ. բ.գ.դ., պրոֆեսոր, Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի էնդոկրինոլոգիայի ամբիոնի վարիչ, «Մուրացան» հի էնդոկրինոլոգիական կլինիկայի ղեկավար, ՀՀ ԱՆ գլխավոր մանկական էնդոկրինոլոգ, «Հայաստանի մանկական էնդոկրինոլոգների Ասոցիացիայի» նախագահ:

Թղթակցական հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, 0075, Մուրացան 114, (+374) 011621000 (531),

2. Բայբուրդյան Գ.Մ., Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի էնդոկրինոլոգիայի ամբիոնի դասախոս, «Մուրացան» հի էնդոկրինոլոգիական կլինիկայի բժիշկ-էնդոկրինոլոգ, «Հայաստանի մանկական էնդոկրինոլոգների Ասոցիացիայի» խորհրդի անդամ:

Թղթակցական հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, 0075, Մուրացան 114, (+374) 011621000 (530)

3. Մարկոսյան Ռ.Լ. բ.գ.թ., Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի էնդոկրինոլոգիայի ամբիոնի դոցենտ, «Մուրացան» հի էնդոկրինոլոգիական կլինիկայի բժիշկ-էնդոկրինոլոգ, «Հայաստանի մանկական էնդոկրինոլոգների Ասոցիացիայի » խորհրդի անդամ:

Թղթակցական հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, 0075, Մուրացան 114, (+374) 011621000 (530)

4. Նավասարդյան Լ.Վ. բ.գ.թ., Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի էնդոկրինոլոգիայի ամբիոնի դոցենտ, «Մուրացան» հի էնդոկրինոլոգիական կլինիկայի բժիշկ-էնդոկրինոլոգ, «Հայաստանի մանկական էնդոկրինոլոգների Ասոցիացիայի » խորհրդի անդամ:

Թղթակցական հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, 0075, Մուրացան 114, (+374) 011621000 (530)

5. Քալանտարյան Լ.Գ., Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի էնդոկրինոլոգիայի ամբիոնի դասախոս, «Մուրացան» հի էնդոկրինոլոգիական կլինիկայի բժիշկ-էնդոկրինոլոգ, «Հայաստանի մանկական էնդոկրինոլոգների Ասոցիացիայի » քարտուղար:

Թղթակցական հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, 0075, Մուրացան 114, (+374) 011621053

6. Զոհրաբյան Ն.Հ., Երևանի Մխիթար Հերացու անվան պետական բժշկական համալսարանի էնդոկրինոլոգիայի ամբիոնի ասիստենտ, «Աստղիկ» հի բժիշկ-էնդոկրինոլոգ,

Թղթակցական հասցե՝ Հ Հ, ք. Երևան, 0075, Մուրացան 114, (+374) 011621000
(530)

Շահերի բախման հայտարարագիր և ֆինանսավորման աղբյուրներ

Պատասխանատու համակարգողը և աշխատանքային խմբի անդամները հայտարարում են իրենց շահերի բախման բացակայության մասին: Սույն փաստաթղթի մշակման աշխատանքները չեն ֆինանսավորվել:

Գործելակարգի մշակման հենքը

Սույն Գործելակարգը մշակվել է Հայաստանի մանկական էնդոկրինոլոգների Ասոցիացիայի անդամների կողմից հետևյալ արդի գրականական աղբյուրների տվյալների հիման վրա՝

1. Diabetes Insipidus – Diagnosis and Management Natascia Di Iorgi a Flavia Napoli a Enrica Bertelli a Annalisa Gallizia a Andrea Rossi b Mohamad Maghnie a Departments of a Pediatrics and b Pediatric Neuroradiology, IRCCS G. Gaslini, University of Genoa, Genoa , Italy Mini Review Horm Res Paediatr 2012;77:69–84
2. Oiso Y., Robertson G. L., Norgaard J. P. et al. Treatment of neurohypophyseal diabetes insipidus. J Clin Endocrinol Metab 2013; 98:3958—3967.
3. Shapiro M., Weiss J. P. Diabetes insipidus; a review. J Diabetes Metab 2012; S6.
4. Chan JCM, Kemp S, Wilson TA; Pediatric diabetes Insipidus. Medscape 2013.
5. Ghiradello S, Garre ML, Rossi A, Maghnie M; The diagnosis of children with central diabetes insipidus. J Pediatr Endocrinol Metab 2007; 20:359-75

Գործելակարգի պացիենտի մոդել

Սույն Գործելակարգի պացիենտի մոդելն է բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող հիմնարկներում գտնվող Ոչ շաքարային դիաբետով հիվանդները (Աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1

Ոչ շաքարային դիաբետ ունեցող երեխայի և դեռահասի մոդել

Մոդելի պարտադիր բաղադրիչ	Բաղադրիչի նկարագրությունը
Նոզոլոգիական ձևը	Ոչ շաքարային դիաբետ
Տարիքային կարգավիճակ	Երեխաներ և դեռահասներ
Հիվանդության աստիճանը	Ցանկացած
Հիվանդության փուլը	Ցանկացած
Բարդությունները	Անկախ բարդություններից
Կոդը ըստ ՀՄԴ-10	E 23.2
Բուժօգնության ցուցաբերման պայմանները	Հիվանդանոցային և արտահիվանդանոցային

Հապավումներ

ՀՄՀ՝ հակամիզամուղային հորմոն

ՈՇԴ՝ ոչ շաքարային դիաբետ

ԿՈՇԴ՝ կենտրոնական ոչ շաքարային դիաբետ

ԵՈՇԴ՝ երիկամային ոչ շաքարային դիաբետ

ԱՊ՝ առաջնային պոլիդիպսիա

ԿՆՀ՝ կենտրոնական նյարդային համակարգ

ՄՌՏ՝ մագնիսա ռեզոնանսային տոմոգրաֆիա

1 ՈՇԴ դասակարգումը

1.1 Կենտրոնական ՈՇԴ

1.1.1 Ընդանեկան՝ աուտոսոմ-դոմինանտ (պրեպրո-արգինին-վազոպրեսին գենի մուտացիա prepro-AVP2), աուտոսոմ-ռեցեսիվ (Վոլֆրամի համախտանիշ՝ ոչ շաքարայի նդիաբետ, շաքարային դիաբետ, տեսողական նյարդերի ատրոֆիա, խլություն), միջին ուղեղի անատոմիական դեֆեկտները (սեպտոօպտիկական դիսպլազիա, հալոպրոզէնցեֆալիա):

1.1.2 Ձեռքբերովի՝ վնասվածքներ (զանգուղեղային վնասվածք, նյարդավիրաբուժական միջամտություն), ուռուցքները (կրանիոֆարիզիոմա, հերմինոմա, գլիոմա, տարբեր ուռուցքների մետաստազներ), ԿՆՀ-ի գրանուլեմատոզ ախտահարումները (տուբերկուլոզ, սարկոիդոզ, հիստիոցիտոզ X, լիմֆոցիտար, հիպոֆիզիտ), **ինֆեկցիաները**(էնցեֆալիտ, մենինգիտ, ԿՆՀ, արսուցես) **անոթային պաթոլոգիաները** (արյունազեղում, հիպոքսիա, մանգաղաբջջային անեմիա):

1.2 Երիկամային ՈՇԴ

1.2.1 Ընդհանրական՝ ռեցեսիվ X-շղթայակցված (վազոպրեսինի V2 ռեցեսսորի գենի մուտացիա), աուտոսոմ-ռեցեսիվ (AQP2 (ակվապորին-2) գենի մուտացիա):

1.2.2 Ձեռք բերովի՝ Նյութափոխանակային (հիպոկալեմիա, հիպերկալցեմիա), քրոնիկական երիկամային անբավարարություն, օսմոտիկ (շաքարային դիաբետ), նեֆրոկալցինոզ, միզուղիների օբստրուկցիա, երիկամների պոլիկիստոզ:

1.3 Առաջնային պոլիդիպսիա՝

1.3.1 Պսիխոգեն-հեղուկի հարկադրական օգտագործում,

1.3.2 Դիպսոգեն-ծարավի օսմոռեցեսսորների զգայունության շեմի իջեցում

2 Կենտրոնական ՈՇԴ կլինիկական պատկեր և ախտորոշում

2.1 Ախտանիշները

2.1.1 Պոլիուրիա և պոլիդիպսիա

2.1.2 Կորցրած հեղուկների անբավարար լրացման դեպքում՝ մաշկային ծածկույթների և լորձաթաղանթների չորություն

2.1.3 Փոքր տարիքի երեխաների շրջանում կարող է զարգանալ արտահայտված ջրագրկում՝ փսխում սնունդ ընդունելուց, փորկապություններ, մարմնի ջերմաստիճանի բարձրացում, քնի խանգարում, գրգռվածություն, քաշի և հասակի վատ ավելացում

2.1.4 Եթե ՈՇԴ զարգացումը պայմանավորված է գլխուղեղի ուռուցքով (հերմինոմա, կրանիոֆարինգիոմա, գլիոմա և այլն), ապա հաճախ դիտվում են նյարդաբանական խանգարումներ՝ գլխացավեր, պտոզ, շլություն, քայլվածքի խանգարումներ և այլն, տեսողական խանգարումներ, ախտանիշներ պայմանավորված ադենոհիպոֆիզի այս կամ այն հորմոնի անբավարար արտադրությամբ կամ գերարտադրությամբ

2.2 Անամնեստիկ տվյալները

2.2.1 Ընտանեկան ՈՇԴ ժամանակ հիվանդության մանիֆեստացիան սովորաբար լինում է 1-ից մինչև 6 տարեկան հասակում: Որպես կանոն առաջին մի քանի տարիների ընթացքում ախտանիշները հարաճում են

2.2.2 Վոլֆրամի համախտանիշի ժամանակ, ոչ շաքարային դիաբետի մանիֆեստացիան դեպքերի մեծ մասում լինում է 10 տարեկանից հետո: Դեպքերի մեծամասնությունում նրա դրսևորմանը նախորդում է շաքարային դիաբետի զարգացումը և տեսողական նյարդերի ատրոֆիան

2.3 Ախտորոշում

2.3.1 Անհրաժեշտ է հաստատել պոլիուրիայի առկայությունը՝ օրական մեզի հավաքում և/կամ մեզի անալիզ ըստ Ջիմնիցկու՝

2.3.2 Միառժամանակ հաշվարկվում է օրվա ընթացքում խմած հեղուկի քանակը՝ ջրային բալանսի համապատասխանության գնահատման համար

2.3.3 Պլազմայի օսմոլյարության որոշում,

2.3.4 Նեֆրոգեն ՈՇԴ (հիպերկալցեմիա, հիպոկալցեմիա, օբստրուկտիվ նեֆրոպաթիա) բացառում որոշելով ընդհանուր և ազատ կալցիումը, կալիումը, սպիտակուցը:

2.4 ՈՇԴ և առաջնային պոլիդիպսիայի միջև տարբերակիչ ախտորոշում

2.4.1 Կատարվում է չորակերության փորձը: Այն ցուցված է, եթե՝

2.4.1.1 Առկա է հիպոսոմոտիկ պոլիուրիա՝ մեզի տեսակարար կշիռը բոլոր բաժիններում ցածր է 1005 -ից ըստ Ջիմնիցկու փորձի:

2.4.1.2 Նատրիումի մակարդակը պլազմայում <143 մմոլ/լ-ից,

2.4.2 Չորակերության փորձ չի կատարվում՝

2.4.2.1 եթե նատրիումի մակարդակը գերազանցում է 143 մմոլ/լ

2.4.2.2 պացիենտի մոտ առկա է **խիազմալ-սեյար շրջանի ուռուցք** կամ **հիստիոցիտոզ** ինչը կարող է բերել կյանքի համար վտանգավոր ջրազրկման և հիպերնատրեմիայի :

2.5 Չորակերության փորձի անցկացման ընթացակարգ.

2.5.1 Գիշերվա ընթացքում հեղուկի օգտագործումը անսահմանափակ:

2.5.2 08.00 պացիենտին կշռում են, որոշում են պլազմայի օսմոլյալությունը և նատրիումի մակարդակը, մեզի տեսակարար կշիռը և ծավալը, որից հետո դադարեցվում է հեղուկների ընդունումը: Այն ինչ երեխան պետք է ուտի փորձի ընթացքում, չպետք է պարունակի ջուր և հեշտ յուրացվող ածխաջրեր (նպատակահարմար է օգտագործել եփած ձու, հաց,անյուղ տեսակի մսեղեն և ձկնեղեն, քամած կաթնաշոռ):

2.5.3 Անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր 2 ժամը 1 անգամ կամ ավելի հաճախ, կախված պացիենտի վիճակից, կշռել երեխային, որոշել պլազմայում նատրիումի մակարդակը և նրա օսմոլյալությունը, մեզի հարաբերական խտությունը, մարմնի ջերմաստիճանը, գնահատել լորձաթաղանթների վիճակը, երեխայի ընդհանուր ինքնազգացողությունը:

2.5.4 Կարևոր է մանրակրկիտ հետևել ,որ երեխան փորձի ընթացքում չխմի: Հիվանդների մեծ մասի համար բավարար է լինում հեղուկի ընդունման 7-8 ժամյա սահմանափակումը կամ ավելի քիչ: Առաջնային պոլիդիպսիայի ժամանակ փորձը կարող է տևել միջև 12 ժամ:

2.5.5 Փորձը ընդհատվում է,եթե

2.5.5.1 պացիենտի քաշը ելայինի համեմատ նվազում է 3-5% -ով

2.5.5.2 բարձրանում է մարմնի ջերմաստիճանը

2.5.5.3 վատանում է պացիենտի ընդհանուր վիճակը

2.5.5.4 **պացիենտը** այլևս չի դիմանում ծարավին

2.5.5.5 նատրիումի մակարդակը պլազմայում գերազանցում է 143 մմոլ/լ

2.5.5.6 պլազմայի օսմոլյալությունը գերազանցում է
295մՕսմ/կգ,

2.6 Ցանկացած ծագման ՈՇԴ կարելի է բացառել.

2.6.1 Եթե փորձի վերջում պլազմայի օսմոլյալությունը գործնականորեն չի փոխվում, իսկ մեզի հարաբերական խտությունը մեծանում է :

2.6.2 Կենտրոնական և նեֆրոզեն ՈՇԴ միջև տարբերակիչ ախտորոշման համար, փորձի վերջում պացիենտին տրվում է դեամոպրեսին, 10մկգ ինտրանազալ: Դեամոպրեսինի ընդունումից առաջ պացիենտը պետք է ամբողջությամբ դատարկի միզապարկը: 2ժ. և 4ժ. հետո անհրաժեշտ է հավաքել մեզը՝ նրա ծավալը և տեսակարար կշիռը որոշելու համար: Պացիենտին թույլատրվում է ուտել և խմել, ընդ որում ընդունած հեղուկի քանակը չպետք է գերազանցի մեզի ծավալը, որը արտազատվել է չորակերության փորձի անցկացման ժամանակ: Մեզի կոնցետրացիայի բարձրացումը 50% և ավել, վկայում է ՈՇԴ կենտրոնական բնույթի մասին, իսկ 50%-ից քիչ՝ նեֆրոզեն ՈՇԴ

2.6.3 նեֆրոզեն ՈՇԴ հայտնաբերման դեպքում, հետագա հետազոտումը և բուժումը իրականացվում է նեֆրոլոգի կողմից:

2.6.4 Պոլիուրիայի և ծարավի ի հայտ գալը նյարդավիրաբուժական միջամտությունից (կրանիոֆարինգիոմայի, հերմինոմայի, գլիոմայի կապակցությամբ) անմիջապես հետո կամ կարճ ժամանակ անց, վկայում է կենտրոնական ՈՇԴ զարգացման մասին և չի պահանջում վերը թվարկած ախտորոշիչ միջամտության իրականացումը:

2.7 Եթե ախտորոշվում է կենտրոնական ՈՇԴ անհրաժեշտ է՝

2.7.1 կատարել գլխուղեղի ՄՌՏ հետազոտությունը, առաջին հերթին խիազմալ-սեյյար շրջանի, թույլ է տալիս հայտնաբերել

ուռուցքային նորագոյացությունները, հիպոֆիզի անոմալիաները, միջին ուղեղի անատոմիական արատները

2.7.2 6 ամիսը 1 անգամ կամ նոր ախտանիշների ի հայտ գալու դեպքում անցկացնել կրկնակի ՄՌՏ՝ 3 տարիների ընթացքում, իսկ հետո 12 ամիսը մեկ՝ 3-4 տարիների ընթացքում:

3 Կենտրոնական ՈՇԴ բուժում

3.1 ՈՇԴ բուժման նպատակը արտազատվող մեզի ծավալի նվազեցումն է, և դեպքերի մեծ մասում ծարավի նվազեցումը, որը թույլ է տալիս երեխային նորմալ կենսակերպ վարել: ՈՇԴ սպեցիֆիկ բուժումը կախված է հիվանդության էթիոլոգիայից: Անհրաժեշտ է.

3.2 ապահովել երեխայի անարգել ջրի օգտագործումը , դրա հետ մեկտեղ մեծ քանակությամբ հեղուկի երկարատև օգտագործումը կարող է բերել լեղուղիների դիսկինեզիայի, ստամոքսի իջեցման, գրգռված աղու համախտանիշի զարգացման, ինչպես նաև հիդրոնեֆրոզի:

3.3 ռացիոնի օպտիմալացում՝ արտազատվող հեղուկի ծավալի նվազեցման նպատակով (առավելապես նեֆրոզեն ոչ շաքարային դիաբետով երեխաների համար),

3.4 կենտրոնական ՈՇԴ ժամանակ – հակամիզամուղային հորմոնի սինթետիկ անալոգին՝ դեսմոպրեսինի նշանակում (1-դեզամինո-8-D-արգինինվազոպրեսինը)

3.5 հիմնական հիվանդության թերապիա

3.6 Դեսմոպրեսինը ՀՀ-ում կիրառում են ինտրանազալ՝ սպրեյի կամ կաթիլների ձևով: Անհրաժեշտ է հիշել, որ դեղորայքի ազդեցության տևողությունը և ուժը կարող է արտահայտված տատանվել, այդ պատճառով ընդունման

հաճախականությունը և դեղաչափը ընտրվում է անհատականորեն: Մինչև 3 տարեկան երեխաների մոտ կենտրոնական ՈՇԴ ժամանակ, դեղորայքային թերապիա չի կիրառվում, դեամոպրեսինի գերդոզավորման վտանգի պատճառով՝ հիպոնատրեմիայի զարգացումով: Հիպոնատրեմիան բերում է արտաբջջային հեղուկի հիպոսմոնյալության և ջրի անցման դեպի բջիջայն թվում և գլխուղեղի բջիջներ: Որպես հետևանք հնարավոր գլխուղեղի այտուցի:

4 Բուժման արդյունավետության գնահատում

4.1 Փոքր տարիքի երեխաների մոտ նպատակահարմար է կողմնորոշվել ըստ օգտագործվող հեղուկի ծավալի և/կամ շիճուկում նատրիումի մակարդակի:

4.2 ՈՇԴ արտահայտված ախտանիշների դեպքում՝ հնարավոր է դեամոպրեսինի զգուշությամբ կիրառում, շիճուկում նատրիումի մակարդակի և/կամ օսմոնյալության խիստ հսկողության տակ:

4.3 Կենտրոնական ՈՇԴ հիվանդ 3 տ.-սկսում են ոչ մեծ դեղաչափերից, ըստ անհրաժեշտության աստիճանաբար դեղաչափը մեծացնելով:

4.3.1 Դեղաչափը խորհուրդ է տրվում ներմուծել 1-2 ժամյա դիուրետից հետո՝ 4մլ/կգ/ժ ծավալով և առատ միզարտադրություն, երբ մեզը դառնում է թափանցիկ: Դա նպաստում է օսմոտիկ ազատ մեզի դուրս բերմանը և կանխում է հիպոնատրեմիայի զարգացումը:

4.3.2 Իրականացվում է ամենօրյա հաշվարկ և գրառում խմած և արտազատած հեղուկների քանակի

4.3.3 Ամեն օր որոշվում է էլեկտրոլիտների մակարդակը շիճուկում (նատրիում, կալիում), նատրիումի բարձրացած կամ իջած մակարդակի դեպքում որոշվումը է օրը մի քանի անգամ՝ սովորաբար 2-3,

4.3.4 Պացիենտին ամեն օր կշռում են: Այս բոլորը իրականացնում են մինչև պացիենտի վիճակի կայունացումը: Հետագայում էլեկտրոլիտների մակարդակի որոշումը և ջրային բալանսի գնահատումը կատարում են 3-6 ամիսը 1 անգամ:

- 4.3.5 Երկարատև փոխարինող թերապիայի ժամանակ հնարավոր գերդոզավորումից խուսափելու համար դեսմոպրեսինի դոզան ընտրվում է այնպես, որ օրական արտազատվող հեղուկի քանակը որոշակի գերազանցի դիուրետի օրական նորմալ քանակը նորմայում արտազատվող հեղուկի քանակը կազմում է 15-30 մլ/կգ/օրը:
- 4.4. Միջինում օրական դիուրետը կենտրոնական ՈՇԴ հիվանդ 4-5 տարեկան երեխաների մոտ պետք է լինի 1000 մլ-ից ոչ քիչ, միջև 10 տարեկան երեխաների համար 1200-1500մլ, ավելի մեծ տարիքի երեխաների համար 1800-2000 մլ:
- 4.5. Առավել ուշադիր մոտեցում դեսմոպրեսինով փոխարինող թերապիային և դոզայի ընտրությանը պահանջվում է այն հիվանդների համար, ովքեր տարել են հիպոթալամոհիպոֆիզար շրջանի վիրահատական միջամտություն ուռուցքի կապակցությամբ կամ գլխուղեղի վնասվածք: Այս դեպքերում ոչ շաքարային դիաբետ կարող է ունենալ զարգացման տարբեր տարբերակներ:

5 Հետվիրահատական ՈՇԴ

- 5.1 կարող է դրսևորվել սուր պոլիուրիայով, մի քանի օրերի ընթացքում սպոնտան ապաքինումով: Արտահայտված ներվիրահատական վնասումը կամ լուրջ վնասվածքը կարող են բերել մշտական ՈՇԴ զարգացման: ՈՇԴ կարող է ունենալ նաև 'եռափուլ ընթացք':
- 5.1.1 1-ին պոլիուրիայի փուլը , առաջացած հիպոթալամոհիպոֆիզար շրջանի վնասումով և ՀՄՀ սեկրեցիայի իջեցումով, տևում է մի քանի ժամից (12-36ժ.) միջև մի քանի օր:
- 5.1.2 2-րդ փուլը, տևում է 2 միջև 14 օր, այլ կերպ 'Անտիդիուրետիկ' փուլ, որը ուղեկցվում է ՀՄՀ չվերահսկվող արտադրությունով վնասված նեյրոններից:
- 5.1.3 3-րդ փուլը- պոլիուրիայի փուլը:

5.2 Կարևոր է 2-րդ փուլում պացիենտի մոտ չառաջացնել հիպերհիդրատացիա, որը ՀՄՀ ոչ ադեկվատ սեկրեցիայի պայմաններում բերում է հիպոնատրեմիայի զարգացման:

5.3 Նյարդավիրաբուժական միջամտություն տարած հիվանդերը, անկախ վիրահատությունից հետո կենտրոնական ՈՇԴ ընթացքից (ադեկվատ իրականացված ինֆուզիոն թերապիայի պայմաններում, դեսմոպրեսինի պրեպարատների ներմուծում պայմաններում), եթե նատրիումի մակարդակը շիճուկում 145մմոլ/լ ցածր է, ՈՇԴ ախտանիշները որպես կանոն վիրահատությունից 3-6 ամիս անց հաճախ ինքնուրույն վերանում են: Եթե հետվիրահատական շրջանում պացիենտի մոտ նատրիումի մակարդակը բարձր է 145մմոլ/լ, ապա բարձր է մշտական ՈՇԴ զարգացման հավանականությունը:

5.4 Դեսմոպրեսինի դոզան ընտրելիս պետք է հաշվի առնել հետվիրահատական շրջանում կենտրոնական ՈՇԴ ընթացքի առանձնահատկությունները: Կարևոր է զգուշացնել հիվանդներին և/կամ նրանց ծնողներին խմած և միզած հեղուկների քանակության վերահսկողության կարևորության մասին, դեղորայքի հանում այտուցների իհայտ գալու դեպքում և/կամ ջրային բալանսի փոփոխման դեպքում հաջորդող կոնսուլտացիայով բուժող էնդոկրինոլոգի մոտ :

5.5 Մի շարք դեպքերում հիպոթալամիպոֆիզար շրջանի ուռուցքի կապակցությամբ ծավալուն վիրահատական միջամտությունից հետո, հիվանդների մոտ պոլիուրիայի հետ մեկտեղ, որը առաջացել է կենտրոնական ՈՇԴ զարգացումից, դիտվում է նաև օլիգո կամ ադիպսիա: Պոլիուրիայի զուգակցումը հեղուկի անբավարար ընդունման հետ արագ բերում է հիպերնատրեմիայի և հիպերօսմոլյար վիճակի զարգացման: Այս բարդությունների կանխարգելման համար իրականացվում է հիվանդների հարկադրված հեղուկի ընդունում հաճախ, բայց հեղուկի ոչ մեծ ծավալով 50-100մլ, զուգահեռաբար ընտրվում է դեսմոպրեսինի դոզան, անհրաժեշտության դեպքում իրականացվում է համապատասխան

ինֆուզիոն թերապիա: Այս միջոցառումների նպատակն է հասնել նորմովոլեմիկ վիճակի և նորմալացնել նատրիումի մակարդակը պլազմայում: Այս խումբ հիվանդների մոտ վիրահատությունից հետո առաջին 4-6 ամիսների ընթացքում անհրաժեշտ է որոշել նատրիումի մակարդակը պլազմայում և/կամ պլազմայի օսմոլյալությունը 10-14 օրը 1 անգամ, դեսմոպրեսինի դոզայի համապատասխան կորեկցիայով:

6. Բժշկական ծառայությունների հիմնական և լրացուցիչ ցանկեր

6.1 Պահանջներ ախտորոշման, բուժման և խորհրդատվությունների նկատմամբ (հիմնական ցանկ)

Ծածկագիր	Անվանում (զննում, խորհրդատվություն)	Տրամադրման հաճախակիություն	Միջին քանակ	Ստորաբաժանում	Մասնագետ	Կատարման ժամկետներ
	Մանկական էնդո-կրինոլոգի (զննում խորհրդատվություն), առաջնային	1	1	Էնդոկրինոլոգի ախրաժամանունք, կաբինետ	Մանկական էնդոկրինոլոգ	3-7 օրերը
	Արյան ընդհանուր քննություն լեյկոֆորմուլայով	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Մեզի ընդհանուր քննություն	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Մեզի տեսակարար կշռի որոշում	1	8	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության	3-7 օրերը

					բուժքույր/բժիշկ	
	Մեզի ծավալի որոշում	1	8	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Արյան բիոքիմի-ական քննություն (ընդհանուր թերապևտիկ)	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Նատրիումի մակարդակի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Կալիումի մակարդակի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Անօրգանական ֆոսֆորի մակարդակի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Քլորիդների մակարդակի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Ընդհանուր Կալցիումի մակարդակի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը

6.2 Պահանջներ ախտորոշման, բուժման և խորհրդատվությունների նկատմամբ (լրացուցիչ ցանկ)

Ծածկագիր	Անվանում	Տրամադրման հաճախակա-նություն	Միջին քանակ	Ստորաբաժանում	Մասնագետ	Կատարման ժամկետներ
	Մանկական նյարդավիրաբույժի (զննում խորհրդատվություն), առաջնային	0,4	1	Նյարդավիրաբու- ժական բաժան- մունք, կաբինետ	Մանկական նյարդավիրա- բույժ	3-7 օրերը
	Մանկական ակնա- բույժի (զննում խորհրդատվություն), առաջնային	0,8	1	Ակնաբուժական բաժանմունք, կաբինետ	Մանկական ակնաբույժ	3-7 օրերը
	Մանկաբույժի (զննում խորհրդատվություն), առաջնային	0,01	1	Մանկաբուժական բաժանմունք, կաբինետ	Մանկաբույժ	3-7 օրերը
	Բժիշկ-գենետիկի (զննում խորհրդատվություն), առաջնային	0,1	1	Գենետիկայի կաբինետ	Բժիշկ-գենետիկ	3-7 օրերը
	Տեղամասային մանկաբույժի (զննում խորհրդատվություն), առաջնային	0,01	1	Մանկաբուժական տեղամասային կաբինետ	Մանկաբույժ	3-7 օրերը
	Գերծայնային հետազոտություն (որովայնի)	0,2	1	Ճառագայթաբա- նական ախտորոշման ծառայություն	Բժիշկ- ճառագայթա- բան/տեխնիկ	3-7 օրեր
	Գերծայնային հետազոտություն (երիկամների, մակերիկամների, միզուղիների)	0,3	1	Ճառագայթաբա- նական ախտորոշման ծառայություն	Բժիշկ- ճառագայթա- բան/տեխնիկ	3-7 օրեր
	Գլխուղեղի Մագնիսա- ռեզոնանսային	0,6	1	Ճառագայթաբա- նական	Բժիշկ- ճառագայթա-	3-7 օրեր

	շերտագրում			ախտորոշման ծառայություն	բան/տեխնիկ	
	Արյան օսնոյարության որոշում	0,8	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Պարատ հորմոնի մակարդակի որոշում արյան մեջ	0,1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Թիրեոտրոպ հորմոնի մակարդակի որոշում արյան մեջ	0,5	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-7 օրեր
	Ազատ թիրոքսինի (FT4) մակարդակի որոշում արյան մեջ	0,8	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/ բժիշկ	1-7 օրեր
	Ադրենոկորտիկոտրոպ հորմոնի (ACTH) մակարդակի որոշում արյան մեջ	0,2	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-7 օրեր
	Պրոլակտինի մակարդակի որոշում արյան մեջ	0,5	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Կորտիզոլի մակարդակի որոշում արյան մեջ	0,2	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Ազատ կորտիզոլի մակարդակի որոշում մեզի մեջ	0,2	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը
	Կորտիզոլի մակարդակի որոշում արյան մեջ	0,2	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	3-7 օրերը

7. Դեղերի հիմնական ցանկեր

7.1 Պահանջներ դեղորայքային բուժման նկատմամբ (հիմնական ցանկ)

ԴԹԽ	ԱԹՔԴ	ՄՈԱ	Նշանակման հաճախականություն	ԿՈԴ	ՀԿԴ	Մասնագետ	Կատարման ժամկետներ
Հակամիզամուղային հորմոնի անալոգ		Դեամոպրետին (քթային կաթիլներ)	2-3	100 մկգ (0,1 մգ) 1 կաթ.	200-300 մկգ 2-3 կաթ	Էնդոկրինոլոգ/բուժքույր	ցմահ

8. Պահանջներ բժշկական ծառայությունների նկատմամբ հիվանդության բուժման արդյունավետությունը հսկելու համար հիմնական և լրացուցիչ ցանկ

8.1 Հիմնական ցանկ

Ծածկագիր	Բժշկական ծառայության անվանում	Տրամադրման հաճախականություն	Միջին քանակ	Ստորաբաժանում	Մասնագետ	Կատարման ժամկետներ
	Մանկական էնդոկրինոլոգի (զննում խորհրդատվություն), կրկնակի	1	3	Էնդոկրինոլոգիաիբաժան մունք, կաբինետ	Մանկական էնդոկրինոլոգ	1 տարվա ընթացքում
	Արյան ընդհանուր քննություն լեյկոֆորմուլայով	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Մեզի ընդհանուր քննություն	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Նատրիումի	1	1	Լաբորատոր	Լաբորատոր	1-3 օրեր

	մակարդակի որոշում արյան մեջ			ախտորոշման ծառայություն	ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	
	Կալիումի մակարդակի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Քլորիդների մակարդակի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Գլուկոզայի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Միզանութի որոշում արյան մեջ	1	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	ԷՍԳ	1	1	ԷՍԳ կաբինետ	Բժիշկ-սրտաբան/բուժքույր	1-3 օրեր
	Կշռում	1	3	Էնդոկրինոլոգիական, մանկաբուժական կաբինետ	բուժքույր	
	Հասակի չափում	1	3	Էնդոկրինոլոգիական, մանկաբուժական կաբինետ	բուժքույր	
	Երակից արյուն	1	1		Լաբորատոր ախտորոշման	

	վերցնում				ծառայության բուժքույր	
--	----------	--	--	--	--------------------------	--

8.2 Լրացուցիչ ցանկ

Ծածկագիր	Անվանում	Տրամադրման հաճախակ անություն	Միջին քանակ	Ստորաբաժա- նում	Մասնագետ	Կատարման ժամկետ- ներ
	Մեզի տեսակարար կշռի որոշում	0,8	8	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Մեզի ծավալի որոշում	0,8	8	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Արյան օսմոլյարության որոշում	0,5	1	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայություն	Լաբորատոր ախտորոշման ծառայության բուժքույր/բժիշկ	1-3 օրեր
	Գլխուղեղի Մագնիսա-ռեզոնանսային շերտագրում	0.1	1	Ճառագայթաբա-նական ախտորոշման ծառայություն	Բժիշկ-ճառագայթաբան/տեխնիկ	1-3 օրեր

9. Պահանջներ սննդակարգի նշանակման և սահմանափակումների վերաբերյալ

Սույն Գործելակարգի համաձայն սննդակարգի հատուկ պահանջներ չկան: Չսահմանափակել ջրի ընդունումը: Առանձին դեպքերում (հետվիրահատական շրջանում) կերակրի աղի սահմանափակում:

10. Պացիենտի ծնողների/խնամակալի հոժարակամ տեղեկացված համաձայնության ստացման առանձնահատկությունները Գործելակարգը

կատարելիս և պացիենտի, ինչպես նաև ընտանիքի անդամների լրացուցիչ տեղեկատվության տրամադրում

Հարկավոր է պացիենտի ծնողների/խնամակալի և/կամ նրա ներկայացուցիչների հետ համատեղ քննարկել ՈՇԴ-ի համալիր բուժման խնդիրները ներառյալ վիրահատական և պահապանողական մոտեցումների առավելությունները և թերությունները ինչպես նաև հավանական ելքերը հնարվորինս շուտ և ոչ ուշ քան ախտորոշմանը հաջորդող 5-7 օրերի ընթացքում:

11. Պացիենտի տվյալ մոդելի հնարավոր ելքերը

Ոչ Շաքարային Դիաբետը քրոնիկական հիվանդություն է և ամբողջությամբ ապաքինում չի դիտվում: Ազատ խմելու (ջրային) ռեժիմի պահպանման դեքում ոչ շաքարային դիաբետը երեխաների մոտ կյանքին սպառնացող վտանգ չի ներկայացնում: Հորմոնալ փոխարինող թերապիան հակամիզամուղային հորմոնի պրեպարատներով պայմանավորում է կյանքի և աշխատունակության լավ պրոգնոզը: Հիպոթալամո-հիպոֆիզար հատվածի ծավալային գոյացության դեպքում պրոգնոզը կախված է դրա տեղակայումից և բուժման հնարավորություններից :